

УДК 364-786-056.83:159.98

DOI 10.31652/2415-7872-2022-71-122-127

МАРИНА КОНОНОВА

orcid.org/0000-0002-2994-6866

meershaum@ukr.net

доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
вул. Остроградського 2, м. Полтава

БОГДАН КОНОНОВ

orcid.org/0000-0003-0435-4810

bohdan.kononov@gmail.com

викладач,
ЗВО «Полтавський державний медичний університет»
вул. Шевченка 23, м. Полтава

РОЛЬ ГРУПОВОЇ ГЛИБИННОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАДАПТАЦІЇ ПОСТНАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ

Статтю присвячено аналізу ролі групової глибинної психокорекції у психологічній реадaptaції постнаркозалежних осіб. У роботі засвідчено, що вживання наркотичних речовин може бути «парадоксальною» формою адаптації до соціального середовища, формою захисту від життєвих проблем, засобом долання стресу тощо. Адиктивна поведінка є закріпленим психологічним механізмом, реакцією на невирішений внутрішній конфлікт. Ключовою ідеєю дослідження стало розкриття сутності та пошук практичних рішень глибинної групової психокорекції в контексті психологічної реадaptaції постнаркозалежних осіб. Відзначено, що сутність глибинної групової психокорекції полягає у вивільненні у свідомість придушених несвідомих переживань та їх інтеграції у загальну структуру особистості.

Ключові слова: адикція, адиктивна поведінка, постнаркозалежні особи, психологічна реадaptaція, групова глибинна психокорекція.

MARYNA KONONOVA

Doctor of Sciences in Pedagogy, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,
St. Ostrogradskoho 2, Poltava

BOHDAN KONONOV

Teacher, Poltava State Medical University, St. 23 Shevchenko Street, Poltava

THE ROLE OF GROUP IN-DEPTH PSYCHOCORRECTION IN THE PSYCHOLOGICAL READAPTATION OF POST-DRUG DEPENDENTS

The article is devoted to the in – depth analysis of the role of group deep psychocorrection in the psychological readaptation of post – drug addicts. The paper analyzes a number of psychological studies on drug addiction and addictive behavior, based on which several provisions are established: addictive manifestations are preceded by psychological readiness to use psychotropic substances and prolonged social maladaptation; chemical abuse has a protective and adaptive function; the main forms of psychological protection are denial, regression and compensation, a drug addict's own experience is distorted or completely ignored, and the personality structure becomes rigid; from the point of view of the psychoanalytic approach, the determinants of dependence formation are more often broken parent-child relations; components of the psychological mechanism of dependence formation are euphoria, withdrawal, relapse, which indicates a system of changes at both physiological and psychological levels; psychological protections not only contribute to the distortion of reality for the subject, but also mask this process from his consciousness; the specificity of individual-unique distortions depends on the individuality of a particular subject, the nature of his personal issues, internal contradictions and ways of idealizing the "I". It has been shown that drug use can be a "paradoxical" form of adaptation to the social environment, a form of protection from life's problems, a means of overcoming stress, fatigue, and so on. Addictive behavior is a fixed psychological mechanism, a reaction to unresolved internal conflict. The author interpreted the concept of "socio-psychological readaptation" as the final stage of the process of socio-psychological rehabilitation, purposeful process of forming a new system of significant relationships with the needs of society, disrupted by traumatic effects, as well as the realization of intrapersonal capabilities of the readaptant in specific conditions. The key idea of the study was to reveal the essence and search for practical solutions of deep group psychocorrection in the context of psychological readaptation.

Key words: addiction, addictive behavior, post-drug addicts, psychological readaptation, group deep psychocorrection.

Нині актуальність проблеми реадaptaції та ресоціалізації постнаркозалежних осіб не викликає сумніву, що зумовлено низкою нових проблем, з якими стикається постнаркозалежна людина після подолання первинних труднощів руйнування адиктивної поведінки, а це, в свою чергу, засвідчує виражену теоретичну та практичну значущість пошуку оптимальних механізмів супроводу такої

особистості. Головні труднощі стосуються побудови нової системи цінностей, поведінкових патернів, способів регулювання конфліктів і протиріч, переформатування сімейного життя, віднаходження ресурсів для пристосування до нового соціального середовища, що в сукупності ставить перед людиною підвищені вимоги до її адаптаційного потенціалу та вимагають реадптації до нових умов життя. При цьому, наявні у постнаркозалежної людини патерни поведінки та сформовані особистісні характеристики руйнуються, тож вона вимушена формувати нові засоби пристосування до світу, що, власне, і передбачає процес реадптації.

В арсеналі вчених вже накопичено немало фундаментальних досліджень щодо наркотичної залежності, що дозволило психологам віднести її до адиктивної поведінки, оскільки людина має нав'язливу, домінуючу в свідомості потребу змінити свій психічний стан на емоційно-позитивний і тим самим «відійти від реальності», яка є емоційно нестабільною і пригнічує, штучним шляхом. Потреби, емоції та мотиви, які не є домінантними і не задовольняються, гальмуються першочерговою домінантною потребою, створюючи несвідому ділянку психічної діяльності, де одночасно існують різноспрямовані асоціації, емоції та мотиви. Гармонійна взаємодія з усіма аспектами дійсності змінюється звуженням життєвого простору до ситуації отримання наркотичної речовини, що стає провідною ідеєю особистості, і в своєму відчайдушному прагненні людина навіть здатна піти на серйозний ризик [4].

За твердженням Н. Максимової, подібній поведінці передуює психологічна готовність до вживання психотропних речовин і тривала соціальна дезадаптація внаслідок неефективних чи несформованих засобів психологічного захисту [3].

Вважають, що зловживання хімічними речовинами має захисну та адаптивну функції, при цьому нерідко, як наголошує З. Фрейд, в основі лежать неусвідомлювані чинники. На думку автора, використання хімічних речовин може тимчасово змінити регресивні стани, посилюючи захист Его, спрямований проти потужних афектів, таких як гнів, сором і депресія. У ранніх психоаналітичних працях наркомани часто представлялися гедоністичними шукачами задоволень, схильними до саморуйнування. Тож у психоаналізі адиктивна поведінка пов'язується із потягами до життя та до смерті, і знаходить вияв у саморуйнуванні. Залежність суб'єкта від лібідного об'єкта також може зумовити деструктивну поведінку через блокування лібідних каналів та актуалізацію енергії мортідо [5].

Вибудовуючи систему психологічного захисту, основними формами якого стає заперечення, регресія і компенсація, у наркозалежної людини власний досвід спотворюється або ігнорується повністю, а структура особистості стає ригідною. При цьому, у порівнянні зі здоровими людьми, активність психологічних захистів, які сприяють соціальній адаптації, у хворих наркоманією вище, тож у деяких життєвих ситуаціях вони ведуть себе цілком адекватно, проявляючи при цьому підвищену енергію та цілеспрямованість. Особу спонукає вживати наркотики їх виражений ейфоричний та заспокійливий ефект [7], властивість знижувати тривогу, витоків якої суб'єкт часто не усвідомлює, тож, вдаючись до зовнішніх засобів її нівелювання, тривалий час заперечує існування залежності і не усвідомлює її реальної шкоди.

Психоаналітичний підхід (З. Фрейд, К. Хорні, Е. Фром та ін.) пояснює формування залежності через призму раннього порушення психічного розвитку дитини, детермінантом якого є порушені батьківсько-дитячі стосунки, а саме: недостатність уваги і турботи з боку батьків, як наслідок – формування залежності дитини від інших людей, яка потім для отримання потрібних їй відчуттів вдається до експериментування з різними речовинами. Порушення взаємин між дитиною та батьками спричиняє відчуття базальної тривожності і з часом може призвести до виникнення оральної фіксації.

У цілому основними особливостями поведінки адиктивної особистості можна назвати пасивність і несамостійність, готовність йти за думкою оточення, труднощі у висловлюванні власних почуттів, негативне ставлення до себе, внутрішня незадоволеність, неприйняття оточення та світу, схильність до імпульсивності, пошуку новизни в житті, відчуття самотності, непотрібності, байдужості, депресія. Як зазначає К. Хорні, прийом хімічної речовини нівелює ці риси характеру, призводить до розуміння даної речовини як засобу, що поліпшує комунікацію [6] і вирішує складні життєві проблеми (звісно, ілюзорно).

Н. Максимова [3] наголошує на наявності специфічного особистісного новоутворення як чинника формування адикції в осіб із досвідом ранньої травматизації. При цьому, врахування таких детермінант формування залежності передбачає комплексне та глибинне втручання у психіку постзалежної особистості, її корекції та модифікації глибинних механізмів функціонування [9].

Складовими психологічного механізму формування залежності виступають: ейфорія, відміна, рецидив, що свідчить про систему змін як на фізіологічному, так і на психологічному рівнях. Тому ми солідаризуємося із більшістю дослідників у тому, що психологічна допомога особам із хімічною адикцією повинна бути комплексною.

Метою даної статті є узагальнення психологічних концептуальних теоретичних засад психологічної реадптації постнаркозалежних осіб; аналіз можливості впливу глибинної групової

психокорекції на психологічну реадaptaцію та ресоціалізацію постнаркозалежних осіб дорослого віку.

Досягнення поставленої мети передбачається шляхом реалізації таких завдань: 1) на основі теоретичного аналізу науково-психологічних концепцій визначити сутність понять «реадaptaція», «соціально-психологічна реадaptaція»; 2) визначити мету психокорекційної роботи; 3) розглянути погляди на особистісну проблему людини у контексті глибинної психології та психокорекції; 4) виокремити психологічні механізми адиктивного процесу; 5) встановити сутність глибинної групової психокорекції.

Сформувавши об'єктивне уявлення про значимість психологічної реадaptaції постнаркозалежних осіб і ступінь наукової розробки даної проблеми допоможе аналіз сутності соціально-психологічної реадaptaції, яку ми розуміємо кінцевим етапом процесу соціально-психологічної реабілітації, цілеспрямованим процесом формування нової системи значущих відносин особистості з потребами соціуму, порушеною в результаті психотравмуючого впливу, а також реалізацією внутрішньоособистісних можливостей реадaptaнта в конкретних умовах життєдіяльності.

Згадаємо, що вихідне поняття «реадaptaція» розкриває життєвий план, за допомогою якого людина знову знаходить здатність приймати рішення і діяти самостійно, без допомоги психотропної речовини [4]. Таким чином, реадaptaція у своїй парадигмі в основному займається зв'язком між людиною та психоактивною речовиною, і тими чинниками, які призвели її до втрати свободи через вживання. Мета реадaptaції – допомогти людині звільнитися, хоча б частково від залежності, яку вона в собі розвинула, і зменшити шкоду, що спричиняє наркоманія.

У сучасній психологічній науці дослідники найчастіше розглядають процес реадaptaції у двох вимірах: як корінну перебудову функціональних систем особистості в екстраординарних обставинах; як перехід зі стану адаптації в звичних умовах у стан адаптації в нових умовах, що відрізняються від попередніх умов життя і діяльності. Однак чимало вчених вважають, що психокорекція наркозалежності може виявитися ефективною тільки в тому випадку, коли зможе забезпечити змістовну, смислову перебудову цінностей, цілей, норм і потребово-мотиваційної сфери особистості, підвищити привабливість здорового життя особистості [1; 4].

Практика психокорекційної роботи показує, що система соціально-психологічної реадaptaції повинна складатися з двох рівнів: діагностики адаптаційного потенціалу особистості; заходів, спрямованих на корекцію неадекватних, дезадаптаційних процесів і поведінкових трансформацій в соціально-психологічному контексті; створення реадaptaційного соціального середовища.

Пошук Н. Завацькою [1] основних чинників соціальної реадaptaції увінчався думкою про важливість підвищення адаптаційного потенціалу особистості – інтегрального утворення, що об'єднує персональні складові (сферу самосвідомості, індивідуально-типологічні особливості, емоційно-вольову та мотиваційно-ціннісну сферу особистості) і інтерперсональну складову (психологічну та інструментальну – поради, інформація, матеріальна допомога та ін.).

Незважаючи на безперервність розвитку наукової психологічної думки і появу широко спектра комплексних і особистісно орієнтованих реадaptaційних моделей та підходів для осіб, що страждають від наркотичної залежності, помічено суперечність між наявними теоретичними рішеннями та психокорекційною реальністю: немає ґрунтовних і чітко структурованих методичних розробок – планів проведення тренінгів і конкретних вправ для реалізації концепції із реадaptaції та ресоціалізації [4].

І. Лисенко дійшла висновку, що для повноцінної ресоціалізації наркозалежних необхідно здійснювати корекцію патопсихологічних симптомокомплексів, які виникли внаслідок формування наркозалежності, оскільки вони утруднюють соціальну адаптацію хворого, призводять до постійного внутрішньоособистісного і міжособистісного конфліктів, що, в свою чергу, сприяє поверненню зловживання як способу ілюзорного вирішення конфлікту [8].

У ході аналізу психологічних технологій реабілітації осіб, залежних від опіоїдів, нами виокремлено найбільш дієві терапевтичні методи, а саме: арт-терапія, музикотерапія, психодрама, сімейна психотерапія, когнітивна терапія. Ефективність використання методів та технік визначається їх системністю, відповідністю індивідуально-психологічним особливостям пацієнта та високим рівнем підготовки психолога.

Помічено, що психодинамічну терапію (психоаналіз) у роботі із залежними від опіоїдів використовують досить рідко, вона проводиться 4-5 разів на тиждень протягом 3-4 років, що є незручним та довготривалим. На сучасному етапі розвитку науки використовують елементи психоаналітичної психотерапії у поєднанні з техніками і методами інших напрямків [2]. Сутність терапії полягає у вивільненні у свідомість придушених несвідомих переживань та їх інтеграції у загальну структуру особистості. Деякі автори наголошують на успішному застосуванні окремих, не досить поширених психотерапевтичних модальностей, що мають протирецидивну мету: психодрама (Д. Кіппер), екзистенційна психотерапія (В. Франкл), психоаналіз (З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні).

Ми ж акцентуємо увагу на застосуванні психокорекційної роботи, що передбачає втручання в ситуацію клієнта з метою: корекції чи усунення порушень адаптації (усунення депресії, потягу до

наркотичних речовин тощо), поведінкових трансформацій у соціально-психологічному контексті; формування внутрішнього мотиву на позбавлення від залежності; узгодження потреб індивіда з нормами, цінностями та звичаями соціуму; формування усвідомленої життєвої позиції та відповідальності за свої вчинки перед собою та тими, хто оточує (рідні, близькі, друзі); формування активної життєвої позиції і навчання інтегрувати свій негативний досвід (наркотичну залежність) для особистісного зростання і саморозвитку, самореалізації.

Розглянемо погляди на особистісну проблему людини у контексті глибинної психології та психокорекції. Особистісна проблема людини виражається в різноскерованості просоціальних поривів до самореалізації і глибинних ініціатив активності, що мимоволі протидіє просоціальним цілям. Останнє імпонує психіку, породжуючи відчуття нереалізованості, неспроможності. Це і представляє «особистісну проблему» (внутрішньо стабілізоване протиріччя), витоки якої суб'єкту невідомі. Тому їх необхідно розкрити, пізнати і навчитися розпізнавати їх прояви в реальному житті, для внесення психокорекційних змін у поведінку. Такий процес має враховувати індивідуалізованість кожного учасника групової глибинної психокорекції.

Як відомо, енергія переживань сприяє переходу внутрішнього у зовнішнє. Енергетичним стимулом є ланцюг: задоволення-незадоволення. Емоція, відповідна принципу задоволення призводить до розслаблення, тоді як невдоволення зберігає потенціал – спонуки до активності та необхідності повтору дії. Умовно можна позначити задоволення як зниження енергії, а невдоволення, як підвищення енергії, що «проситься» реалізуватися в дії [9].

Витіснені осередки Ід, з пріоритетом емотивно-слідових домінантностей, синтезуються в позадосвідне, що й пояснює збереження в ньому потенціалу енергії невдоволених потреб людини. Тому об'єктивування несвідомого в глибинному пізнанні супроводжується оживленням негативних, а інколи й драматичних, слідових ефектів, які знаходять символічно-образне втілення в процесі створення візуалізованих презентантів. При цьому, як зазначає Т. Яценко, важливо пам'ятати, що кожна емоція, яка вийшла на авансцену, наповнена своєю історією життя [9].

Профілактика і реабілітація наркозалежних осіб неможлива без урахування психологічних механізмів адиктивного процесу.

Психологічні захисти підтримують невидимість викривлень реальності для суб'єкта, створюючи можливість збереження відчуття сили «Я» та власної гідності. При цьому психологічні захисти не лише сприяють викривленню, але й маскують цей процес від свідомості суб'єкта.

Неусвідомлюваність суб'єктом наявності власних викривлень зумовлює соціальну дезадаптацію та психологічну незахищеність. Специфіка індивідуально-неповторних викривлень залежить від індивідуальності конкретного суб'єкта, характеру його особистісної проблематики, внутрішніх суперечностей та способів ідеалізації «Я».

Вживання наркотичних речовин може бути «парадоксальною» формою адаптації до соціального середовища, формою захисту від життєвих проблем, засобом долання стресу, втоми тощо. Адиктивна поведінка є закріпленням психологічним механізмом, реакцією на невирішений внутрішній конфлікт.

Очевидно, що в основі будь-якої залежності лежить негативне ставлення до себе, неприйняття оточуючого світу та людей. Потреби, емоції та мотиви, які не є домінантними і не задовольняються, гальмуються першочерговою домінантною потребою, створюючи несвідому ділянку психічної діяльності, де одночасно існують різноспрямовані асоціації, емоції та мотиви.

Сутність глибинної групової психокорекції полягає у вивільненні у свідомість придушених несвідомих переживань та їх інтеграції у загальну структуру особистості.

Наведемо фрагмент науково-узагальнювального аналізу глибинної психокорекційної роботи за допомогою предметних моделей з протагоністом А.

П.: 1 Як ти відчуваєш себе на місці місяця?

А.: 1 Мені досить комфортно, спокійно на небі, але я хотіла, щоб цієї дитинки тут не було, а була вона деінде.

П.: 2 Чому дитині не комфортно? Дитина боїться впасти з місяця? Можливо того, що він її буде міцно тримати? Чи дитина відчуває загрозу від місяця психологічну або фізичну?

А.: 2 Вона боїться, що може впасти, хоч так міцно й причеплена до місяця.

П.: 3 Ти хотіла переміститися в позицію місяця чи бути в дитині?

А.: 3 Ні, тут дитини не було б.

П.: 4 Поясни, з яких причин?

А.: 4 Я вважаю, що їй важко було б тут знаходитися. Місяць неначе затискає, він може її упустити, зробити боляче. Ця модель нагадує мені стосунки з батьками, які були в дитинстві, я потерпала від їхнього брутального ставлення, постійних обмежень, страху покарання тощо.

Аналіз стенограми роботи за допомогою предметної моделі з протагоністом А. дозволяє об'єктивувати такі прояви дезадаптації, як відчуження батьків, неможливість прояву лібідних почуттів до них, недовіра до оточення, пасивність, байдужість. Протагоністом було обрано предметну модель «Дитина на місяці», що символізує гармонію та спокій. Водночас аналізанд зазначила, що дитина яка сидить на місяці боїться, що він її не втримає, тому краще, щоб її не було (к-т 2). Глибинно-психологічні витоки дезадаптації та адиктивної поведінки респондента пов'язані з деструктивними педагогічними впливами, зокрема фізичними покараннями, емоційною відчуженістю, брутальним ставленням, що свідчить про травмуючий вплив інфантильного періоду на психіку. Переживання, які пов'язані з таким педагогічним впливом, фіксуються у психіці суб'єкта, обумовлюючи виникнення деструктивних тенденцій.

Висновки. Отже, нами визначено поняття реадaptaції, яка у своїй парадигмі займається зв'язком між людиною та психоактивною речовиною, і тими чинниками, які призвели її до втрати свободи через вживання. Адиктивним проявам при наркотичній залежності передують психологічна готовність до вживання психотропних речовин і тривала соціальна дезадаптація, а саме зловживання хімічними речовинами може бути своєрідною формою захисту та адаптації до складних життєвих обставин і напружених стосунків з оточенням. Цей психологічний захист має різні форми прояву та механізми формування залежності, але ключовим постає індивідуальність конкретного суб'єкта, характер його особистісної проблематики, внутрішні суперечності та способи ідеалізації «Я». Групова глибинна психокорекція сприяє гармонізації внутрішнього освіту особистості, що має позитивний вплив і на реадaptaцію постнаркозалежних осіб. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження з впровадження групової глибинної психокорекції з метою психологічної реадaptaції постнаркозалежних осіб.

Література

1. Завацька Н. Є. Психологічні основи соціальної реадaptaції особистості зрілого віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи». Київ, 2010. 54 с.
2. Литвинчук Л. М. Психологічні засади реабілітації наркозалежних осіб : автореф. дис. ... д-ра псих. наук: 19.00.04 – медична психологія. Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2018. 42 с.
3. Максимова Н. Ю. Психологічна травма як чинник адиктивної поведінки. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2017. № 15. С. 292-298.
4. Таточенко С. Психологічні аспекти реадaptaції наркозалежної особистості у рамках програми зменшення шкоди. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2017. Т. XI : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості / за ред. С. Максименка. Вип. 16.
5. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции: [пер. с англ.]. Москва : Наука, 1989. 455 с.
6. Хорни К. Новые пути в психоанализе. Пер. с англ. А. Боковикова. Москва: Академический Проект, 2007.
7. Чередниченко О. Т. Особливості мотиваційної сфери наркоманів: автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 ; АПН України, Ін-т психології. Київ, 1995. 22 с.
8. Чернецька Ю. І. Ступінь наукової розробки проблеми ресоціалізації наркозалежних осіб у психолого-педагогічних дослідженнях. *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). С. 329-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2%286%29_86
9. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро: Інновація, 2019. 284 с.

References

1. Zavatska N. Ye. (2010). *Psykholohichni osnovy sotsialnoi readaptatsii osobystosti zriloho viku [Psychological bases of social readaptation of the person of mature age]*. (avtoref. doct. diss.). Kyiv [in Ukrainian].
2. Lytvynchuk L. M. (2018). *Psykholohichni zasady rehabilitatsii narkozaleznykh osib [Psychological principles of rehabilitation of drug addicts]*. (avtoref. doct. diss). Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuca NAPN Ukrainy, Kyiv. [in Ukrainian].

3. Maksymova N. Yu. (2017). Psykholohichna travma yak chynnyk adyktivnoi povedinky. [Psychological trauma as a factor of addictive behavior.]. *Aktualni problemy psykholohii [Current issues of psychology]*. Kyiv, 15. 292-298. [in Ukrainian].
4. Tatochenko S. (2017). Psykholohichni aspekty readaptatsii narkozaleznoi osobystosti u ramkakh prohramy zmenshennia shkody [Psychological aspects of readaptation of drug addicts within the harm reduction program.]. *Aktualni problemy psykholohii : zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. T. XI : Psykholohiia osobystosti. Psykholohichna dopomoha osobystosti [Actual problems of psychology: collection of scientific works of the Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 2017. Volume XI: Psychology of personality. Psychological assistance of the individual] / za red. S. Maksymenka. Vyp. 16. [in Ukrainian].
5. Freyd Z. (1989). Vvedenie v psihoanaliz: Lektsii: [per. s angl.]. [Introduction to psychoanalysis: Lectures: [per. from English]]. Moskva : Nauka. [in Russian].
6. Horni K. (2007). Novyye puti v psihoanalize. [New ways in psychoanalysis.]. Per. s angl. A. Bokovikova. Moskva: Akademicheskyy Proekt. [in Russian].
7. Cherednychenko O. T. (1995). Osoblyvosti motyvatsiinoi sfery narkomaniv [Features of the motivational sphere of drug addicts.]. (avtoref. doct. diss). APN Ukrainy, In-t psykholohii. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Chernetska Yu. I. (2015). Stupin naukovi rozrobky problemy resotsializatsii narkozaleznykh osib u psykholoho-pedahohichnykh doslidzhenniakh [The degree of scientific development of the problem of resocialization of drug addicts in psychological and pedagogical research.]. *Molodyi vchenyi. [Young scientist]*. 2(6), 329-332.
9. Iatsenko T. S. (2019). Arkhaichniy spadok psykhyky: psykhoanaliz fenomenolohii problemy. [Archaic heritage of the psyche: psychoanalysis of the phenomenology of the problem.]. Dnipro: Innovatsiia. 284 s. [in Ukrainian].

УДК 316.614:364.62]:355.09

DOI 10.31652/2415-7872-2022-71-127-133

ІРИНА САРАНЧА

orcid.org/0000-0002-2693-4851
isarancha@gmail.com

доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний
університет імені М. Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ВЕРОНІКА СТАСЮК

orcid.org/0000-0002-2693-485
sveronika2403@gmail.com

магістр спеціальності «Соціальна робота»,
Вінницький державний педагогічний
університет імені М. Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ДО МИРНИХ УМОВ ЖИТТЯ

У статті висвітлено концепцію соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій до мирних умов життя, визначено мету, завдання, функції процесу соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій. Проаналізовано сучасні течії соціально-психологічної адаптації ветеранів та інтегровано в сучасні умови російсько-української війни й нормативно-правові засади та особливості соціальної політики в Україні з питань захисту прав учасників бойових дій. Експериментально перевірено та обґрунтовано рівень соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій різного віку до мирних умов життя.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, квазіадаптації, учасники бойових дій, ветерани, військовослужбовець, соціальний працівник, психолог, вікова категорія, девіантна поведінка.

IRINA SARANCHA

associate professor of the department
of psychology and social work
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University,
Ostrozhskego street 32, Vinnytsia

VERONIKA STASYUK

master of specialty «Social work»,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University,
Ostrozhskego street 32, Vinnytsia

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF VETERANS TO THE CONDITIONS OF PEACEFUL LIFE

The article highlights the peculiarities of the process of socio-psychological adaptation of veterans to the conditions of peaceful life. The article is an important element in understanding the main mechanisms of successful socio-psychological adaptation of persons returning from the war and the analysis of the level of socio-psychological adaptation of veterans depending on age characteristics.

Basic information about purpose, tasks, functions of social and psychological adaptation of veterans. The multi-level and long process of adaptation, which is not a simplified version of a person's adaptation to the environment, but an active interaction of an individual and society in a new form of organization of society at a higher level, stands out. It should be noted the legal basis of social guarantees of a participant in hostilities.